

ABSZTRAKTOK

1956 és a szocializmus: válság és újragondolás konferencia, Eger

2016. szeptember 8–10.

Bognár Katalin

Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár

bognar.katalin@hnm.hu

Köztársaság tér, 1957. Az 1956-os forradalom nyomai a Népszabadság fénykép-archívumában

A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára őrzi a Népszabadság című napilap fénykép-archívumának 1949 és 1964 közötti részét. A kb. kétszáz ezer fénykép-negatív a lap által alkalmazott fotóriporterek munkáját tükrözi. Bár az archívumból hiányoznak az 1956 szeptembere és 1957 eleje között készült felvételek, 1957-ből rengeteg olyan fénykép-riport maradt fenn, amelyek a forradalom nyomait és következményeit örökítik meg.

A „normális élet” újraindulásáról szóló riportok (boltok újraindítása, az oktatás, közlekedés újraindítása) mellett a külföldi segélyek érkezését és a hazatérő disszidenseket megörökítő felvételek jellemzően az 1957-es év első négy hónapjában készültek. Az élet újraindulását hangsúlyozó riportokat 1957 elején hamar felváltják a megszokottá vált mindennapi élet felvételei. A sokszor beállított, megrendezett munkahelyi, utcai, szabadidős stb. életképek a „normális élet” vizuális megerősítését szolgálták. A harcok során megrongálódott budapesti épületek helyreállításáról szóló képriportok a teljes 1957-es évben felbukkannak. A felsoroltakon túl jellegzetes témái a fénykép-riportoknak az emlékéllítés az „ellenforradalom” leverésében részt vállalt „hősöknek”, az új hatalom tömeges támogatottsága, a rendet védő szervezetek (rendőrség, határőrség, munkásőrség) munkája.

Bár a Népszabadság – az MSZMP által jóváhagyott formában – 1957-ben folyamatosan tudósított írásban és képen a fegyveres harc és az azt követő társadalmi ellenállás következményeinek feldolgozásáról, számos tanulsággal szolgálhat annak vizsgálata, hogy egy-egy fénykép-riportból melyik képet, képeket választották ki közlésre, hogyan szövegezték a lapban a fényképeket, milyen képmanipulációk estek át a felvételek, mielőtt megjelenhettek a lapban, és melyek azok a felvételek, amelyek nem jelentek meg az újságban. A tervezett előadás a fent megjelölt témákban készült fénykép-riportokból mutat be és elemez példákat.

Danyi Gábor

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Összehasonlító Irodalomtudomány Program

mrgrabowsky@gmail.com

„Ha nem a saját szájából hallom, bizony el sem hittem volna” – Emlékműsorok a forradalom 30. évfordulóján és a hitelesség kérdése

A forradalom emlékezete, amely a Kádár-rezsim brutálisan erőszakos emlékezet-politikája következtében a privát emlékezet tereibe húzódott vissza, három évtizeddel később visszatért a kollektív emlékezet színpadára, s 1988-89-ben rendkívül nagy szerepet játszott az állampárt legitimitásának aláásásában. E folyamat egyik fontos állomását képezte a harmincadik évforduló, amely ugyan az októberi események hivatalos értékelésében visszarendeződést, közvetítésének retorikájában pedig keményedést hozott, a magyarországi ellenzéknek éppúgy aktivizálta, mint a nyugati magyar emigrációt.

Míg a hivatalos szocialista médiában – élen a Velünk élő történelem című Berecz János szerkesztette dokumentumfilm-sorozattal – a csapból is az ellenforradalom folyt, a Szabad Európa Rádió (SZER) nyugatról sugárzott, Kasza László által szerkesztett emlékműsorai az ellenforradalmi narratíva hiteles és széles tömegek számára elérhető alternatíváját kínálták. A SZER és a szocialista tömegmédiák küzdelmét az októberi események jelentéséért

ABSZTRAKTOK

1956 és a szocializmus: válság és újragondolás konferencia, Eger

2016. szeptember 8–10.

mindenekelőtt a műsorok recepciójának tükrében veszem szemügyre, azt vizsgálva, hogy a hitelesség megteremtése érdekében alkalmazott különböző stratégiák milyen hatásfokkal bírtak. Mindenekelőtt arra kívánok rámutatni, hogy a Velünk élő történelem és a SZER emlékműsorai merőben eltérő konstellációba rendezték a történelmi absztrakció és az emlékezet viszonyát.

A SZER emlékműsorai esetében, amelyek a forradalom időszakából származó archív hangdokumentumok gazdag együttesét osztották meg a hallgatókkal, a hitelesség megteremtésében mindenekelőtt a gumbrecht-i értelemben vett „jelenléthatások” játszottak szerepet, amelyek egyaránt gyökereztek a hidegháborús rádiófigyelés gyakorlatában, a hang rögzítésének és visszajátszásának médiatechnikai feltételeiben, a befogadók szociális kondicionáltságában és személyes emlékezetében, valamint a műsorok narratív megformáltságában. Ezen elemek együtteséből bomlott ki az a hatás, amely a rádióhallgatás terében a forradalmat újra jelenvalóvá tette, s megteremtette a forradalom újra átélésének a lehetőségét.

Soltész Márton

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ

solteszmarton@gmail.com

Az emlékezet ágboga. Heltai György 56-os anekdotái a szakirodalom tükrében

Előadásomban Csalog Zsolt (1935–1997) Heltai Györgyről (1914–1994) írott, részleteiben itt-ott már megjelent, de egészében, könyv formában csupán most megjelenő dokumentumregényének két kiemelt részletével foglalkozom. Az egyik anekdota a Kádár-legendárium részét képezi – itt azt vizsgálom, hogyan szüremkedett be az egyedül Heltai által ismert és terjesztett epizód (Kádár „gun in hand”-monológja Andropov nagykövet látogatásakor) az egyes szakmunkákba, s hogyan lett része (különböző torzulások során) mai Kádár-képünknek. A másik szöveghely a Varsói Szerződés szövevényes historikumát érinti. A Csalog-portréban újramesélt (s azóta száz és száz változatban tovaburjázott) anekdota forrása természetesen ezúttal is Heltai – aki a kalandos sorsú szerződéspéldány történetét ráadásul több, egymástól jelentősen különböző formában mondta el (az ENSZ különbizottsága, Dean Koch, Csalog Zsolt, majd Kenedi János mikrofonja előtt), illetve írta meg (az Irodalmi Ujság és az East Europe hasábjain). Teoretikus oldalról nézve azt mondhatnám: érdeklődésem középpontjában az emlékezet torzításai-torzulásai, illetve az egyéni emlékezetnek a történetírásban betöltött szerepe áll.